

DAGINSTITUTIONENS BETYDNING FOR BØRNS SKOLEGANG

ANALYSEOVERSIGT

Udarbejdet af

Signe H. Falkencrone, seniorøkonom

Lena Lindbjerg Sperling, seniorøkonom, ph.d.

Tobias Høygaard Lindeberg, underdirektør, ph.d.

Marts 2024

Tænk tanken DEA

Fiolstræde 44

1171 København K

www.dea.nu

Indhold

Baggrund		6
Hovedkonklusioner		9
Implikationer		11
De enkelte daginstitutioners praksis og rammer		13
Betydningsfulde strukturelle forhold for kvaliteten		17
Personalets uddannelsesniveau	17	
Normeringer	19	
Personalets karakteristika	20	
Lederens karakteristika	21	
Institutionstype	21	
Personalets trivsel og sygefravær	21	
Metode		24
Litteraturliste		27

01

Baggrund

Baggrund

Dagtilbud af høj kvalitet har et væsentligt potentiale til at understøtte børns udvikling og trivsel uanset social baggrund, men det er i særlig grad afgørende for børn, der kommer fra hjem med små økonomiske og sociale ressourcer, at de kommer i et dagtilbud af høj kvalitet (Ringsmose og Svinth 2019). Med loven om de pædagogiske læreplaner i 2004 kom der øget politisk fokus på dagtilbuddenes mulighed for at bryde den negative sociale arv (Ministerudvalget for negativ social arv og social mobilitet 2003). Arbejdet med kvalitet i dagtilbud blev yderligere rodfastet med indførelsen af den styrkede pædagogiske læreplan i 2018, der som beskrevet i dagtilbudsloven skal "fremme børns trivsel, læring, udvikling og dannelse gennem trygge og pædagogiske læringsmiljøer". Samtidig blev der formuleret et fælles pædagogisk grundlag (Børne- og Undervisningsministeriet 2018), som definerer de centrale elementer, der skal være kendetegnende for det pædagogiske arbejde i danske dagtilbud (Børne- og Undervisningsministeriet 2018). I Danmark har vi altså en nationalt formuleret kvalitetsforståelse, der tydeligt angiver, hvad vi forstår ved pædagogisk kvalitet.

På trods af det store fokus på den pædagogiske kvalitet har spørgsmål om ressourcer fået lov til at dominere i den offentlige debat om kvalitet i dagtilbud. Personaleressourcer kan være en betydningsfuld faktor ifm. kvalitet. F.eks. peger både internationale og nationale undersøgelser på, at normering og gruppestørrelse *kan* have en betydning for kvalitet, men også at det afhænger af, hvordan ressourcerne bliver brugt (Munck et al. 2023; VIVE 2019). Der er derimod klarere resultater ift., at personalets uddannelsesniveau hænger positivt sammen med den pædagogiske kvalitet (EVA 2017; EVA og VIVE 2023). Generelt er der dog meget få studier, der konkluderer noget sikkert om, hvilke strukturelle karakteristika der medfører høj kvalitet. Det skyldes bl.a., at det metodisk kræver en del at kunne etablere en sikker årsagssammenhæng. F.eks. finder EVA og VIVE (2023), at der generelt er høj kvalitet på de stuer, hvor der er en pædagog til stede. Det kan dog ikke direkte bruges til at konkludere, at kvaliteten automatisk vil stige, når en pædagog er til stede. Der kan bl.a. være forhold, der har betydning både for kvaliteten og for, at der er en pædagog inde på stuen. Det kan f.eks. være, at lederen fastsætter gode rammer for det pædagogiske arbejde, og at pædagogen derfor har mulighed for at skabe høj kvalitet på stuen, eller der kan være en selektion mht., at det i højere grad er de dygtige pædagoger, der er på stuen. At etablere en sikker årsagssammenhæng ville f.eks. kræve, at pædagogerne blev fordelt tilfældigt på daginstitutionerne, eller at det var muligt at observere kvalitetsforskelle på stuen, før og efter at pædagogen trådte ind.

Udover de strenge krav ift. at etablere sikre årsagssammenhænge kan det lille antal kvantitative studier af kvalitet i dagtilbud, der baserer sig på registerdata, også skyldes kvaliteten af de tilgængelige data, der først i de senere år er blevet væsentligt forbedret. Danmarks Statistik konstruerede for DEA i 2019 et datasæt, der kobler informationer om børne- og personalegrupper på daginstitutionsniveau. Få andre danske aktører på området har udarbejdet lignende datasæt og dertilhørende kvantitative analyser.

Dette notat er en kortfattet opsamling af DEAs analyser af, hvordan forskellige strukturelle karakteristika hænger sammen med forskellige indikatorer, der kan ses som udtryk for aspekter af kvalitet. Opsamlingen omfatter analyser, som metodisk baserer sig på registerdata og det førnævnte datasæt fra Danmarks Statistik, Forskningservice. Analyser fra DEA, der ikke selvstændigt anvender registerdata, er ikke inkluderet i dette opsamlingsnotat. De fleste inkluderede analyser kan, ligesom EVA og VIVE (2023), ikke fastslå sikre årsagssammenhænge og er dermed ikke direkte handlingsanvisende.

Dette notat har til formål at samle de konklusioner, der går igen på tværs af analyserne, og de metodiske forskelle, der er i dem. Idet alle analyserne bygger på kvantitative metoder og registerdata, er kvalitetsmålene begrænset til de målbare. Det betyder, at de indikatorer på kvalitet, som vi har undersøgt, er interaktionskvaliteten målt vha. ECERS-3 (Early Childhood Environment Rating Scale, version 3), personalets trivsel målt vha. medarbejdertilfredshedsundersøgelser, børnenes sandsynlighed for at blive skoleudsat eller skulle gå børnehaveklassen om, deres trivsel i børnehaveklassen samt deres resultater i de nationale test i 2. og 3. klasse. Vi afdækker således alene udvalgte aspekter af kvalitet og for eksempel slet ikke børnenes sociale kompetencer og dannelse. Ligeledes kan vi ikke måle betydningen af de strukturelle karakteristika, som vi ikke kan måle i registrene. De karakteristika, vi har kigget på, er personalets trivsel og sygefravær, personalets uddannelsesniveau, normeringer, personalets personlige karakteristika (f.eks. køn og alder), lederens karakteristika og institutionstypen.

02

Hovedkonklusioner

Hovedkonklusioner

- Barnets daginstitution har væsentlig betydning for, hvordan barnet klarer sig i indskolingen. Både ift. barnets faglige resultater i indskolingen, ift. sandsynligheden for at skulle gå børnehaveklassen om og ift. omfanget af ulovligt fravær i børnehaveklassen. Valget af daginstitution forklarer omkring 3 procentpoint af variationen på baggrund af data for over 100.000 børn.
- Der er uobserverede forhold ifm. den enkelte institution, der er stabile over tid, og som giver kvalitetsforskelle i daginstitutioner, der ellers har samme observerbare karakteristika (f.eks. normeringer, personalets uddannelsesbaggrund, alder køn mv.).
- Normeringer fylder ofte i diskussionen som en præmis for at skabe høj kvalitet i daginstitutionerne. Vi finder ingen signifikante sammenhænge mellem normeringer og den målte proceskvalitet. Der er en signifikant, men størrelsesmæssigt lille, sammenhæng mellem normeringer og daginstitutionernes evne til at løfte børnenes faglige resultater i indskolingen. Ligeledes ser vi, at bedre normeringer hænger sammen med lavere sygefravær i personalegruppen.
- Det gælder for størstedelen af de øvrige strukturelle kvalitetsparametre, som det har været muligt at måle på, at der ikke er en entydig, signifikant positiv sammenhæng mellem dem og de tilgængelige kvalitetsindikatorer i daginstitutionerne. Det gælder bl.a. uddannelsesniveau og anciennitet blandt daginstitutionslederne, anciennitet blandt personalet, brugen af formel efteruddannelse og kønsfordelingen blandt personalet.
- Uddannelsesniveauet blandt personalet lader dog til at være af væsentlig betydning. Flere analyser viser positive, signifikante sammenhænge mellem tilstedeværelsen af en pædagog med en pædagogisk kandidatuddannelse og kvaliteten. De positive sammenhænge med uddannelsesniveauet findes ikke ift. andelen af personalet, der har en pædagoguddannelse, hvilket kan skyldes, at der er begrænset variation på tværs af daginstitutionerne.
- Også uddannelsesniveauet blandt pædagogmedhjælperne er konsistent betydningsfuldt på tværs af analyserne. Pædagogmedhjælperne med en gymnasial baggrund hænger signifikant positivt sammen med kvaliteten ift. børnenes senere faglige resultater i indskolingen. Omvendt gælder det, at andelen af pædagogmedhjælperne med grundskolen som højeste fuldførte uddannelse hænger signifikant negativt sammen med flere kvalitetsmål.
- Pædagoger, der har en pædagogisk assistent som kollega, har et betydeligt højere sygefravær. Ligeledes viser analysen baseret på Århus kommune, at daginstitutioner med mindst én pædagogisk assistent blandt personalet har en lavere medarbejdertilfredshed.

03

Implikationer

Implikationer

Vi ved, at tidlige investeringer er perspektivrige ift. at udligne den sociale arv og løfte de børn, der kommer med de svageste forudsætninger. Det er dog ikke det samme som, at alle investeringer automatisk medfører positive afkast. Særligt kan vi se, at der ikke er en entydig, stærk sammenhæng mellem kvalitet og ressourcer på tværs af danske daginstitutioner. Det indikerer, at der er basis for at styrke kvaliteten i daginstitutionerne udover tilførslen af flere ressourcer.

I flere undersøgelser ser vi en signifikant betydning af personalets uddannelsesniveau. Pædagoger er den personalegruppe, der fylder mest i daginstitutionerne. I en situation med stigende pædagogmangel er det oplagt ikke kun at forsøge at øge antallet af pædagoger (f.eks. gennem søgning til pædagoguddannelsen og meritpædagoger), men at undersøge andre veje til at styrke kompetencerne. Ca. 3,5 pct. af de nyuddannede pædagoger tager efterfølgende en pædagogisk kandidatuddannelse, og flere af dem vender ikke tilbage til praksis¹. I flere af vores analyser finder vi, at tilstedeværelsen af pædagogiske kandidater i daginstitutionerne hænger sammen med en højere kvalitet. Der kan dermed være et perspektiv i både at undersøge, om den højere kvalitet skyldes de pædagogiske kandidaters stærkere faglighed, og derudover at gøre det attraktivt for de pædagogiske kandidater at arbejde i daginstitutionerne. DEA undersøger nærmere i en analyse, der udkommer i første halvår af 2024, pædagoger med en pædagogisk kandidatuddannelse og undersøger, hvad de oplever at bidrage med i deres arbejde i daginstitutionerne.

Derudover er der også forskel på kvalitet på tværs af daginstitutioner med forskellig sammensætning af pædagogmedhjælpere. Med de indførte minimumsnormeringer, og med den aktuelle pædagogmangel, er det sandsynligt, at pædagogmedhjælperne vil komme til at udgøre en større andel af det pædagogiske personale i daginstitutionerne. Der bør derfor være et fokus på at sikre tilstrækkelig pædagogisk faglighed vha. kompetenceudvikling af pædagogmedhjælpere uden pædagogisk uddannelse. Resultaterne peger på, at der ligger et klart potentiale i at kompetenceudvikle særligt de pædagogmedhjælpere, der har grundskolen som højeste fuldførte uddannelse og som ofte er ansat i daginstitutionerne i flere år. De senere års rekrutteringsudfordringer til pædagoguddannelsen, gør også at det er værd at sætte fokus på pædagogmedhjælperne, der med erfaring fra daginstitutionerne, udgør en oplagt rekrutteringskilde.

Den store forskel i kvalitet, der fremgår af både DEAs undersøgelser og de seneste nationale kvalitetsundersøgelser fra EVA og VIVE, indikerer også, at der mangler konkret viden om, hvordan dagtilbuddene skaber de bedste muligheder for alle børn. Her kan partnerskabet for børneforskning spille en betydelig rolle, hvis der bevilges midler til forskning, der kan styrke vores viden om, hvilke praksisser der gør en positiv forskel for børn. Som det fremgår af dette notat, er det muligt at skabe nationale data, der kan belyse væsentlige aspekter ved kvalitet i dagtilbud, og det bør derfor overvejes, om der skal stilles sådanne data til rådighed for kommunerne som grundlag for deres tilsynsarbejde.

¹ Egne beregninger pba. registerdata fra Danmarks Statistik.

04

De enkelte daginstitutioners praksis og rammer

De enkelte daginstitutioners praksis og rammer

På tværs af en række analyser finder vi gentagne gange, at der er uobserverbare og konstante forhold i de enkelte daginstitutioner, som i sig selv har tæt sammenhæng med en række kvalitetsmarkører. Dette er særlig interessant set i lyset af, at denne konklusion kommer frem, selv når vi har kontrolleret for en række strukturelle parametre i institutionerne.

Der er altså nogle daginstitutioner, der generelt over en årrække konsekvent giver børn bedre forudsætninger for deres skolegang i indskolingen, og nogle, som generelt har god social trivsel blandt medarbejdere og et lavt sygefravær. Dette gælder også, når der er taget højde for f.eks. normeringer og personalesammensætning.

Resultatet stemmer overens med litteraturen på området. I et nyligt studie finder danske forskere, at mindre børnegrupper ikke i sig selv skaber højere kvalitet, medmindre de mindre grupper bruges som et pædagogisk princip til at forbedre kvaliteten af interaktionerne (Munck et al. 2023). Ligeledes finder Ringsmose (2020), at tæt, daglig pædagogisk ledelse er afgørende for den pædagogiske faglighed. Det konkluderes altså, at ledelsesstilen er afgørende for kvalitetsarbejdet.

I en forskningsoversigt fra 2017 konkluderer EVA desuden, at de fysiske rammer har betydning for børnenes aktivitetsniveau, og at udemiljøet betyder meget for børnenes sundhed, trivsel, læring og udvikling (EVA 2017). Ligeledes finder EVA i en national kvalitetsundersøgelse fra 2020, at der er betydelig forskel i den målte proceskvalitet på tværs af stuer indenfor den samme daginstitution (EVA 2020). Det indikerer igen, at en del af den kvalitetsforskel, som vi ser på tværs af daginstitutioner, kan forklares med kulturforskelle helt ned på stueniveau.

Metodisk træder resultatet frem, når vi kigger på, hvor stor en andel af variationen i kvalitetsmålet forskellige daginstitutionskaraktistika kan forklare. I analyser, hvor vi undersøger sammenhænge over en længere periode, er det muligt at inkludere en såkaldt "indikatorvariabel" for hver daginstitution, der kontrollerer for alle de karakteristika, som ikke ændrer sig over tid. Det kan bl.a. være ledelsesstil, kulturen på arbejdspladsen, arbejds gange eller de fysiske rammer. F.eks. kan vi forklare 2 pct. mere af variationen i børnenes sandsynlighed for at gå børnehaveklassen om ved at kontrollere for, hvilken daginstitution de har gået i, inden de startede i skole (DEA 2020a).

De kvalitetsmarkører, der fokuserer på børnene er:

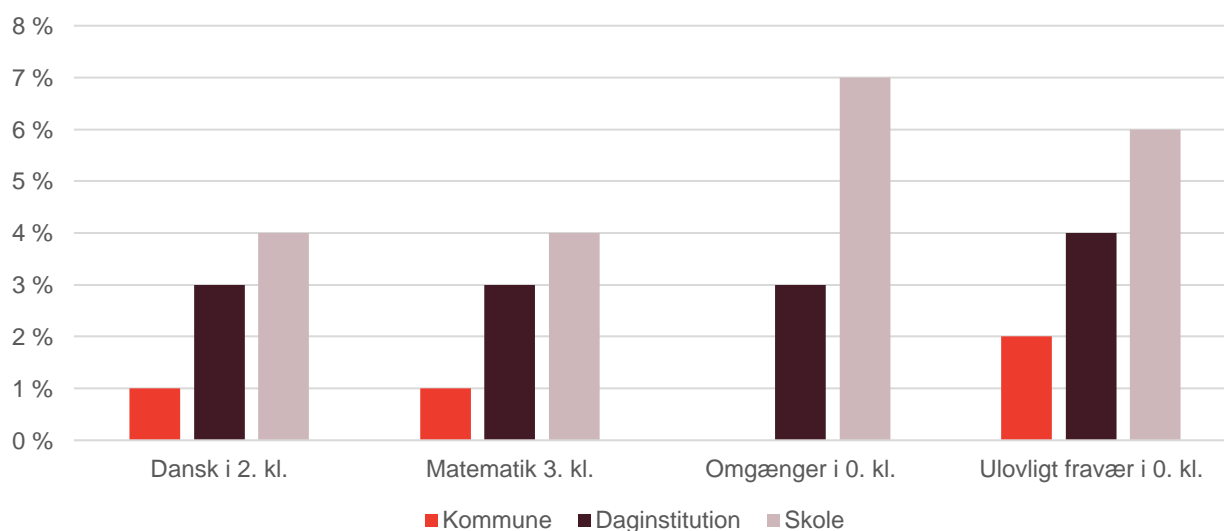
- Børns sandsynlighed for at gå 0. klasse om (DEA 2020a)
- Resultater i nationale test i 2. klasse og matematik i 3. klasse (DEA 2020b)
- Sandsynligheden for at skifte daginstitution, uden at det beror på en flytning (DEA 2021a)
- Antal dage med ulovligt fravær i indskolingen (DEA 2021b).

For de ovenstående fire markører, der relaterer sig til barnets skolegang, er det muligt at sammenligne, hvor meget forklaringskraften stiger, når vi kontrollerer for enten kommunen, daginstitutionen eller skolen, sammenlignet med en regression, der tager højde for barnets baggrundskaraktistika. Dette bliver kun gjort specifikt i analysen af børnenes sandsynlighed for at gå børnehaveklassen om, så for sammenlignelighedens skyld præsenteres her resultater for de børn, der indgår i analysen af daginstitutionernes løftepotentiale (DEA 2020b).

Baggrundskarakteristika, som f.eks. forældrenes uddannelsesnivea, er en velkendt betydningsfuld faktor for, hvordan børnene klarer sig i skolen. Samlet set forklarer barnets baggrund 12-14 pct. af den variation, vi ser i børnenes resultater i indskolingen, 2 pct. af variationen i sandsynligheden for at blive omgænger og 9 pct. af den variation, vi ser i det ulovlige fravær i børnehaveklassen². Men udover barnets baggrund kan vi se, at skolen også betyder relativt meget. Når vi i modellerne kontrollerer for, hvilken skole barnet går i, så forklarer vi 4 procentpoint mere af variationen i resultaterne fra de nationale test, 7 procentpoint mere af variationen mht. at være omgænger eller ej, samt 6 procentpoint mere af variationen i det ulovlige fravær.

Dog kan vi også se, at daginstitutionen kan betyde relativt meget for barnets skolegang. Når vi i stedet for at kontrollere for, hvilken skole barnet går i, kontrollerer for, hvilken daginstitution barnet gik i, inden det startede i skole, stiger forklaringsgraden med 3-4 procentpoint.

Figur 1 // Øget forklaringsgrad ift. resultat kvalitet målt ved børns skolegang, daginstitutionens betydning sammenlignet med kommunens eller skolens betydning

Kilde: egne beregninger på baggrund af data fra Danmarks Statistik

Note: Forklaringsgrad er estimeret ved "adjusted R², der justerer for antallet af forklarende variable. Regressionerne er baseret på omkring 100.000 børn, der har gået i børnehave/integreret daginstitution i tre år. Daginstitutionen, der er kontrolleret for, er den daginstitution, de gik i, året før de startede i skole. De øvrige variable, der indgår i alle regressioner, er barnets køn og herkomst, om der har været en forebyggende foranstaltning, lav fødselsvægt, fødselsmåned, om barnet bor med begge forældre, om barnet har søskende, forældrenes indkomst og uddannelsesnivea, om forældrene er på offentlig forsørgelse samt moderens alder. Derudover er der kontrolleret for tidstrends ved at kontrollere for, hvilket år barnet var fem år. Figuren viser forskellen i procentpoint mellem forklaringsgraden med og uden fixed effects på de angivne niveauer.

Kvalitetsmarkørerne vedrørende personalet er:

- Trivselsniveauet blandt medarbejderne (DEA 2023d)
- Omfanget af deres sygefravær (DEA 2023c).

² Er udspecificeret i noten til figur 1.

Idet trivselsniveauet måles på daginstitutionsniveau, der er relativt konstant over tid, ser vi en meget betydelig stigning i forklaringsgraden, når vi kontrollerer for den enkelte daginstitution, på over 30 procentpoint (DEA 2023d). Ift. sygefraværet ser vi, ligesom i tilfældet med børneresultaterne, at forklaringsgraden stiger med omkring 2 procentpoint, når vi tager højde for, hvilken daginstitution personalet arbejder i (DEA 2023c).

05

Betydningsfulde strukturelle forhold for kvaliteten

Betydningsfulde strukturelle forhold for kvaliteten

Personalets uddannelsesniveau

Pædagoger med en pædagogisk kandidatuddannelse

På tværs af flere analyser finder vi, at det har en signifikant positiv betydning for kvaliteten, når der er ansat en pædagog med en pædagogisk kandidatuddannelse (DEA 2022b; 2021b). Der er en voksende andel af pædagoger, der læser videre, og det er især pædagoger med relativt høje gymnasiale karakterer, der vælger at gøre det (DEA 2020c). Hvorvidt der er en medarbejder med en pædagogisk kandidatuddannelse til stede i daginstitutionen, hænger sammen med, hvor meget daginstitutionen løfter børnenes resultater i de nationale test i dansk og matematik i indskolingen. Institutionerne, der løfter mest givet deres børnegruppens karakteristika, har i noget højere grad ansat en medarbejder med pædagogisk kandidatuddannelse. Sammenhængen er robust, også når der kontrolleres for yderligere karakteristika. De institutioner, der har en ansat med en pædagogisk kandidatuddannelse, er i gennemsnit 0,4 normpoint tættere på at løfte så meget, som det er muligt, i dansk, sammenlignet med de institutioner, der ikke har. For matematik er forskellen 0,5 normpoint.

Der er også en signifikant stærkt robust sammenhæng mellem højere kvalitet af interaktioner i daginstitutioner, der har en pædagogisk kandidat blandt det pædagogiske personale (DEA 2022b). Der er ingen signifikant sammenhæng mellem en pædagogisk kandidat og den overordnede ECERS-3-kvalitetsscore, hvilket indikerer, at det meget specifikt er ift. interaktioner, at tilstedeværelsen af en pædagogisk kandidat gør en forskel. Interaktionskvaliteten dækker både den individualiserede vejledning, regler for god orden, interaktioner mellem børn og voksne, interaktioner børn imellem og vejledning i grovmotorik. Ift. kvaliteten af interaktionen mellem personale og barn har den dog kun en svagt signifikant sammenhæng med tilstedeværelsen af en pædagogisk kandidat. Kvaliteten af interaktioner mellem børnene og vejledning i grovmotorik er derimod ikke signifikant forklaret af en pædagogisk kandidat blandt personalet.

Hvorvidt der er en pædagogisk kandidat ansat eller ej, påvirker ikke pædagogerens sygefravær (DEA 2023c).

Andel med en pædagoguddannelse

Under halvdelen af medarbejderne i de danske daginstitutioner har en pædagoguddannelse (DEA 2020d).

De daginstitutioner, der har flere børn per uddannet pædagog, løfter ikke helt børnenes faglige resultater i samme grad som daginstitutioner med en lignende børnegruppe, men færre børn per pædagog (DEA 2021b). Selvom forskellen er signifikant, er den dog meget lille. Samtidig er der ingen signifikante sammenhænge mellem andelen af det pædagogiske personale, der er uddannede pædagoger, og den gennemsnitlige ECERS-3-kvalitetsscore på tværs af de seks temaer i scoren (DEA 2022b). Det er værd at bemærke, at der er begrænset variation på tværs af daginstitutionerne i begge datasæt, hvilket kan være med til at forklare, at vi ikke finder en stærk sammenhæng.

Dog finder vi, at andelen af personalet, der har en pædagoguddannelse, påvirker børnenes sandsynlighed for at skifte daginstitution (DEA 2021a). Sandsynligheden er op til 8 pct. større, når barnet går i en institution med de 25 pct. laveste pædagogandele, sammenlignet med hvis det gik i en institution med de 25 pct. højeste. En sammenhæng, der særligt gælder for børnehaver.

For personalet ser vi, at en større pædagogandel generelt hænger sammen med en højere medarbejdertilfredshed. Det gælder for alle institutionstyper. Den sociale trivsel er højere, når en større andel af det pædagogiske personale er uddannede pædagoger (DEA 2023d). Det samme er gældende for trivselstemaet "konflikter på arbejdspladsen", hvor tilfredsheden også er større ved en større andel af pædagoger. Vi kan omvendt ikke sige noget entydigt om, hvordan det vil påvirke sygefraværet, hvis daginstitutionerne ændrer andelen af pædagoger blandt personalet (DEA 2023c). Igen kan det skyldes, at vi kigger på relativt små ændringer på daginstitutionerne over tid.

Uddannelsesniveaueet blandt pædagogmedhjælpere

Uddannelsesniveaueet blandt medhjælperne viser sig i flere analyser at være af væsentlig betydning for kvaliteten. Et tidligere notat har vist, at pædagogmedhjælperne overordnet set kan kategoriseres i to kategorier: langtidspædagogmedhjælperne, der ofte har grundskolen som højeste fuldførte uddannelse, og korttidspædagogmedhjælperne, der har en gymnasial baggrund. Langtidspædagogmedhjælperne arbejder som pædagogmedhjælper i ti år eller mere, hvorimod korttidspædagogmedhjælperne kun er ansat et enkelt år eller to (DEA 2020d). De daginstitutioner, der har en stor andel af pædagogmedhjælperne med grundskolen som højeste fuldførte uddannelse, har dermed ofte en lille andel med en gymnasial uddannelse som højeste uddannelsesniveaue og omvendt. Denne negative sammenhæng betyder, at det nogle gange er andelen af grundskolepædagogmedhjælperne, der resulterer i et signifikant resultat, og andre gang er det andelen af pædagogmedhjælperne med en gymnasial baggrund.

En større andel at pædagogmedhjælperne med gymnasial baggrund som højeste fuldførte uddannelse hænger sammen med større faglige løft af børnene (DEA 2021b). Den gennemsnitlige andel af pædagogmedhjælperne, der har en gymnasial uddannelse som den højeste fuldførte, er 27 pct. for de institutioner, der løfter mest, givet børnegruppens karakteristika, mod 15 pct. for de institutioner, der løfter mindst. Der er derimod ingen sammenhæng mellem proceskvaliteten i daginstitutionerne og andelen af pædagogmedhjælperne, der har en gymnasial uddannelse som højeste fuldførte uddannelse.

Det er omvendt for andelen af pædagogmedhjælperne med grundskolen som højeste uddannelsesniveaue. Andelen af denne type pædagogmedhjælperne har en negativ sammenhæng med det overordnede kvalitetsmål af proceskvalitet målt med ECERS-3 og særligt for den målte interaktionskvalitet (DEA 2022b). Sammenhængen er signifikant og størrelsesmæssigt betydelig, hvilket betyder, at de institutioner, der har den største andel af pædagogmedhjælperne med grundskolen som højeste fuldførte uddannelse, i gennemsnit scorer lavere, når det kommer til kvaliteten af interaktioner. Det ses også ved, at modellerne, der kontrollerer for andelen af pædagogmedhjælperne med grundskolen som højeste uddannelsesniveaue, forklarer en væsentlig større del af den observerede variation mellem institutionernes ECERS-3-scoring, idet forklaringsgraden er betydeligt større.

Pædagogiske assistenter

Pædagogiske assistenter udgør en del af personalegruppen i 66 pct. af daginstitutionerne (DEA 2021b). Der er dog ingen sammenhæng mellem på den ene side tilstedeværelsen af en pædagogisk assistent og på den anden side proceskvaliteten hhv. løftepotentialet i daginstitutionerne (DEA 2021b; 2022b). Daginstitutioner, hvor der er mindst én pædagogisk assistent ansat, har en dårligere social medarbejdertrivsel (DEA 2023d). Pædagoger, der arbejder sammen med en pædagogisk assistent, har til gengæld et højere sygefravær. I gennemsnit er sygefraværet omkring 1,5 timer højere i november for pædagoger, der arbejder sammen med en pædagogisk assistent, sammenlignet med pædagoger, der ikke gør. Betydningen er endnu stærkere, når

vi kigger på effekten af at gå fra ikke at arbejde sammen med en pædagogisk assistent til at gøre det. Pædagoger, der får en pædagogisk assistent som kollega, har efterfølgende et sygefravær, der er næsten 2 timer højere i november måned. Desuden ser vi, at betydningen ikke er forskellig på tværs af normeringerne i daginstitutionerne (DEA 2023c).

Lederens uddannelsesniveau

Vi kan ikke sige, hvad lederens uddannelse betyder for lederens tilgang til ledelsesopgaven, ledelsesstil eller kvalitet. Der er ingen sammenhæng mellem lederens uddannelse og personalets sygefravær, personaleomsætningen i daginstitutionerne, medarbejdernes tilfredshed med relationer til lederen eller børnenes trivsel og læring, opgjort ved testresultater og ulovligt fravær i indskolingen (DEA 2023b).

Efteruddannelse

Overordnet set finder vi ikke belæg for at sige, at formel efteruddannelse øger kvaliteten i daginstitutionerne, til trods for at pædagogerne oplever et stort udbytte (DEA 2022a).

Vi ser ingen signifikante sammenhænge mellem fuldførte masteruddannelser blandt personalet og personalets sygefravær, personaleudskiftning eller relation til lederen (DEA 2023b). Hvorvidt der er en ansat med en diplomuddannelse i pædagogik, finder vi heller ikke, har nogen signifikant sammenhæng med hverken den overordnede ECERS-3-score eller kvaliteten af interaktioner (DEA 2022b).

Normeringer

Vi finder ikke, at normeringer har en betydelig signifikant sammenhæng med eller betydning for børnenes resultater i dansk i 2. klasse, når der bliver kontrolleret for børnenes karakteristika, daginstitutionens gennemsnitlige niveau og personalets karakteristika (DEA 2021b; 2023c). Vi finder heller ingen signifikante sammenhænge mellem den gennemsnitlige ECERS-3-score på tværs af de seks temaer og normeringen (DEA 2022b). Dog kan vi se, at der er store kommunale forskelle i antal pædagogisk ansatte per barn, hvilket hænger sammen med antallet af børn, der bliver skoleudsat (DEA 2019). I daginstitutioner med flere børn per ansat, bliver færre børn skoleudsat.

Normeringer påvirker personalets trivsel og sygefravær. Der er en robust og betydelig effekt af dårligere normering på personalets sygefravær i de danske daginstitutioner (DEA 2023c; 2023d). Derudover betyder en god normering, at den enkelte pædagog i mindre grad bliver syg, når de andre pædagoger bliver det, sammenlignet med en situation, hvor der er mange børn per voksen. Antal sygefraværstimer er generelt 1-4 timer højere for medarbejderne, hvis der kommer ét barn mere per fuldtids- og fraværstjusteret pædagogisk ansat. Pædagoger, der arbejder i en børnehave med en normering på fire børn per fuldtids- og fraværstjusteret voksen, har et forventet sygefravær på næsten 10 timer, hvis pædagogkollegaerne ikke har noget sygefravær. Samtidig har pædagoger med en normering på otte børn per fuldtids- og fraværstjusteret voksen et forventet sygefravær på 16 timer, hvis ingen øvrige pædagoger har noget sygefravær. Sammenhængen er stærkest for pædagoger og mindre stærk for det øvrige pædagogiske personale.

Der er ingen sammenhæng mellem den fuldtids- og fraværstjusterede normering og den overordnede sociale trivsel på arbejdet (DEA 2023d). Og der er ingen signifikante sammenhænge med normeringen og trivselsemner for personalet i børnehaver. Men når det kommer til trivsel ift. trivselstemaet "krav i arbejdet", er der i vuggestuer en betydelig dårligere trivsel i institutioner med dårligere normeringer. Det betyder, at de vuggestuer, der har ét barn mere per fuldtids- og fraværstjusteret pædagogisk ansat, i gennemsnit har 11 pointtal lavere tilfredshed ift. krav i arbejdet. Den negative sammenhæng er også stærk for trivselsemnerne helbred

og velbefindende, men mindre for de øvrige temaer ("samarbejde og ledelse", "indhold og organisering" samt "konflikter").

Personalets karakteristika

Karakteristika ved personalet spiller ind i kvaliteten på flere forskellige parametre. Ift. alder er der analyser, der finder, at jo højere alderen er blandt det pædagogiske personale, des mere styrkes børnenes sproglige kompetencer (DEA 2020e). Samtidig finder en analyse fra DEA, at den sociale trivsel er 0,3 pointtal lavere, når medarbejdernes gennemsnitlige alder er ét år højere. Vi finder samme signifikante sammenhæng, når vi undersøger for de øvrige medarbejdertilfredshedsniveauer, undtagen for emnet "helbred og velbefindende". Vi kan dog ikke vide, om det er, fordi de yngre medarbejdere er mere tilfredse, eller om de yngre medarbejdere påvirker de øvrige ansattes tilfredshedsniveau (DEA 2023d).

Flere analyser indikerer også, at kønssammensætningen i daginstitutionerne har betydning for en række udfald. For det første finder vi en stærk sammenhæng mellem andelen af mandlige pædagoger og løftepotentialet. De institutioner, der er i top-25 pct. mht. alle tre resultatmål, har i højere grad mandligt personale og en mandlig leder, men samme andele mandlige pædagoger. Derudover ser vi, at der for matematik isoleret er en stærk sammenhæng mellem andelen af de uddannede pædagoger, der er mænd, og løftepotentialet. De institutioner, der løfter børnene relativt mest i matematik, har generelt større andele af mandlige pædagoger (DEA 2021b). Effekten for løftepotentialet i vuggestuer er dog noget mindre, hvor forskellen mellem en institution kun med mandlige pædagoger og en institution uden nogen mandlige pædagoger er 0,2 normpoint for dansk og matematik (DEA 2022c).

Omvendt finder vi også, at der er relativt flere daginstitutioner med en mandlig pædagog blandt daginstitutionerne med lav interaktionskvalitet. Hvorvidt der er en mandlig pædagog eller ej, har ingen signifikant sammenhæng med hverken den overordnede ECERS-3-score eller kvaliteten af interaktioner. Der er derimod en stærkt signifikant negativ sammenhæng med den fuldtidsjusterede andel af mandligt personale og kvaliteten af interaktioner mellem barn og personale. Den største andel af mandligt personale er 29 pct., hvilket betyder, at den kontrollerede forskel mellem daginstitutionerne uden mandligt personale og daginstitutionerne med mest mandligt personale er lidt over 1 point på ECERS-3-skalaen (DEA 2022b).

Der er en betydelig signifikant sammenhæng mellem dårligere social trivsel blandt medarbejdere i daginstitutionerne med mindst én mandlig pædagog ansat. En sammenhæng, der også gælder, når vi kontrollerer for medarbejdernes øvrige karakteristika og for daginstitutionstype (DEA 2023d). Omvendt har mandligt personale et lavere sygefravær end kvindeligt personale, også når der er taget højde for deres uddannelse og andre baggrundskarakteristika (DEA 2023c).

Der er ingen betydelig sammenhæng mellem personalets anciennitet og løftepotentialet (DEA 2021b). Dog ser vi, at for hvert år den gennemsnitlige anciennitet blandt personalet stiger, falder barnets sandsynlighed for at fraflytte sin daginstitution uden at skifte bopæl med 0,1 pct. (DEA 2021a).

Mht. personalets gennemsnitlige gymnasiale karakterer er forskellen mellem institutionerne med de største og mindste løftepotentialer signifikant, hvor top-institutionerne med de mindste løftepotentialer i gennemsnit har personale med lidt højere gymnasiale karakterer. Der er for dansk en meget svagt signifikant sammenhæng og for matematik en mere signifikant og betydelig sammenhæng (DEA 2021b).

Lederens karakteristika

Vi har ikke fundet tydelige sammenhænge mellem ledernes uddannelsesbaggrund og anciennitet på den ene side og sygefravær, personaleomsætning, personalets relation til lederen og børnenes trivsel og læring på den anden side (DEA 2023b). Vi finder heller ikke en signifikant sammenhæng mellem lederens køn og børnenes faglige resultater i indskolingen.

Dog finder vi, at lederens køn har en væsentlig sammenhæng med sygefraværet blandt personalet (DEA 2023b). Mandlige ledere oplever oftere lavere sygefravær blandt personalet. Pædagogisk personale, der har en kvindelig leder, er i gennemsnit syge 9,4 dage om året, mens dem med en mandlig leder i gennemsnit er syge 8,9 dage.

Anderledes gælder det for kvindelige ledere, at de oftere oplever gode relationer til personalet (77 point vs. 71 point). Disse forskelle kan hænge sammen med ledelsesstil eller andre forhold, der igen hænger sammen med lederens køn.

Pædagogisk personale med en mandlig leder har i gennemsnit to måneder højere anciennitet end pædagogisk personale med en kvindelig leder. Sammenhængen mellem lederens køn og personalets anciennitet er ikke særlig stærk, men det lader til, at der kan være lavere personaleomsætning, hvis en daginstitution har en mandlig leder. Dette kan dog også skyldes, at mandlige ledere i gennemsnit er yngre, og at yngre ledere oplever lavere personaleomsætning.

Institutionstype

Flere analyser peger på, at der er visse styrker i de aldersintegrerede daginstitutioner. Næsten alle de institutioner, der løfter mest muligt ift. deres børnegruppe, hvad angår både dansk og ulovligt fravær, er integrerede institutioner, hvorimod der er langt flest børnehaver blandt de institutioner, der løfter relativt mindst (DEA 2021b).

Der er ingen forskel i løftepotentialer mellem kommunale og selvejende daginstitutioner, når der kontrolleres for, hvilken kommunetype institutionen ligger sig i (DEA 2021b).

Der er derimod generelt et lavere sygefravær i selvejende daginstitutioner sammenlignet med kommunale, men også en lidt større effekt af dårligere normeringer. Det gælder, til trods for at de gennemsnitlige normeringer ikke er markant forskellige på tværs af de to ejerformer. Et barn mere per fuldtids- og fraværjusteret pædagogisk personale i selvejende daginstitutioner medfører 1-1,5 timers mere sygefravær i gennemsnit i november, hvorimod det medfører 0,4-1,2 timers mere sygefravær i kommunalt ejede daginstitutioner (DEA 2023c).

Personalets trivsel og sygefravær

Vi kan ikke se, at marginale ændringer i pædagogernes sygefravær har nogen reel betydning for, hvordan børnene klarer sig fagligt i 2. klasse (DEA 2023c; 2021b). Dog kan vi sige, at en stigning på 10 procentpoint i sygefraværet blandt personalegruppen øger barnets sandsynlighed for at fraflytte en daginstitution uden

samtidig at skifte bopæl med 0,2-0,4 pct., hvilket er en væsentlig sammenhæng, idet den gennemsnitlige sandsynlighed for at fraflytte generelt er 4 pct. (DEA 2021a).

Der er en tæt sammenhæng mellem medarbejdertrivsel og sygefravær (DEA 2023d). På den ene side gælder det, at når medarbejderens gennemsnitlige månedlige sygefravær er én time højere, så falder den sociale trivsel med 0,7 pointtal. Sammenhængen er også signifikant, når vi kigger på de resterende mere arbejdsrelaterede medarbejdertrivselsemner.

Samtidig er sammenhængen også omvendt, således at sygefraværet er påvirket af trivsel. Det betyder, at for en gennemsnitlig daginstitution i datasættet med 19 pædagogiske medarbejdere hænger 10 pointtal højere social trivsel sammen med 34 timers lavere sygefravær samlet set på en måned. Sammenhængen mellem normering og sygefravær er stærkere, når den sociale trivsel er dårligere, hvilket indikerer, at en god social trivsel kan afbøde betydningen af en dårligere normering for sygefraværet.

Særligt trivselsemnerne "krav i arbejdet", "arbejdets indhold og organisering" samt "helbred og velbefindende" ser ud til at hænge stærkt sammen med personalets sygefravær. Det overordnede emne, der har den stærkeste sammenhæng med sygefraværet, er ikke overraskende "helbred og velbefindende", hvor 10 pointtal højere tilfredshed hænger sammen med 2,6 timers lavere sygefravær i november for pædagogerne. Resultaterne indikerer, at pædagoger, der arbejder i daginstitutioner, hvor der er utilfredshed med graden af involvering, har et betydeligt højere sygefravær end pædagoger, der arbejder i daginstitutioner, hvor der er en større tilfredshed med involveringen.

06

Metode

Metode

Strategien for databehandlingen har været søgning i hver af analyserne for konklusioner vedrørende sammenhænge mellem kvalitetsmarkører og på forhånd specificerede strukturelle kvalitetsparametre.

Nærværende notat uddyber ikke de enkelte analysers metodiske fremgangsmåder og overvejelser, hvorfor vi henviser til deres respektive metodeafsnit for en uddybning. Dog gælder det, at de medtagne analyser i overvejende grad baserer sig metodisk på regressionsanalyser, mens få andre beregner daginstitutionernes såkaldte løftepotentiale. Fortolkningen af de to metoder er kort opridset i boks 1.

Boks 1 Anvendte metoder i analyserne

Daginstitutioners løftepotentiale

En daginstitutionens løftepotentiale beskriver overordnet, hvor stor forskel der er mellem daginstitutionens evne til at løfte børnenes faglige resultater i nationale test i indskolingen ift. de resultater, man kunne forvente, de ville få på baggrund af deres socioøkonomiske baggrund, sammenlignet med den daginstitution med en sammenlignelig børnegruppe, der løfter børnene mest. Et større løftepotentiale betyder, at institutionen løfter mindre, og dermed at der er andre institutioner med lignende børnegruppe, hvor børnene har klarer sig relativt bedre i de nationale test i indskolingen. Og omvendt, at daginstitutioner med et lille løftepotentiale løfter børnene relativt meget, og at der dermed ikke er mange andre institutioner, hvor børnene kommer fra samme socioøkonomiske baggrund og har klarer sig bedre fagligt i indskolingen.

Det er vigtigt at pointere, at løftepotentialet kun er en sammenligning mellem de opnåede løft i daginstitutioner i perioden. Det er således muligt, at alle daginstitutioner kunne løfte mere, hvis de overordnede rammebetingelser ændrede sig.

Regressionsanalyser

Konklusioner baseret på regressionsanalyser baserer sig på simple OLS-regressioner, hvor der er medtaget relevante kontrolvariable og derudover også ofte fixed effects på institutionsniveau, der gør det muligt at tage højde for institutionelle forhold, som ikke kan observeres i de tilgængelige data, og som er konstante over tid. Øvrige kontrolvariable varierer analyserne imellem, men omfatter typisk barnets socioøkonomiske baggrund og karakteristika for personalegruppen i daginstitutionen.

Fortolkningen af estimaterne i regressionerne er således en alt-andet-lige-betragtning, hvor man ser, hvad en stigning i den forklarende variable medfører for udfaldsvariablen, alt andet lige.

Hovedparten af resultaterne fra regressionsanalyserne påviser ikke kausale sammenhænge, men derimod sammenhænge mellem to variable. Det er således ikke nødvendigvis gældende, at en ændring i den ene variabel medfører en ændring i den anden. I notatet her bliver der ikke refereret til de oprindelige analysers specifikke effektstørrelser, og vurderinger af størrelsesordenen af disse er således alene foretaget på baggrund af vurderingerne i de oprindelige analyser. Effektstørrelserne bliver derfor heller ikke sammenholdt analyserne imellem.

Analyserne kigger på forskellige kvalitetsparametre, der henviser til den strukturelle kvalitet, resultat kvaliteten eller proceskvaliteten. Alle inkluderede analyser fra DEA baserer sig på registerdata, hvorfor det ikke er alle aspekter af kvalitetsparametrene, der kan afdækkes. Den strukturelle kvalitet kan i flere tilfælde opgøres ved hjælp af registerdata, når det gælder normering, personalets uddannelsesniveau inkl. den formelle efteruddannelse samt personalets sygefravær og stabilitet. Derudover har vi fået mulighed for at inkludere personalets tilfredshed vha. medarbejdertilfredshedsundersøgelser fra Aarhus Kommune. Vi har derimod ikke data om gruppeopdelinger og organiseringer indenfor daginstitutioner, ligesom alle data er målt enten på individniveau eller på daginstitutionsniveau. Vi kan således ikke undersøge forskelle i normeringer på tværs af stuer indenfor samme daginstitution, men kun på tværs af daginstitutioner.

Proceskvaliteten er sværere at måle, idet den bl.a. dækker interaktioner mellem børn og voksne, leg, rutineprægede situationer og aktiviteter, ledelse af dagtilbud samt forældresamarbejde (EVA 2017). Vi har fået mulighed for at undersøge sammenhænge mellem strukturelle kvalitetsmål og nogle aspekter af proceskvalitet vha. tre kommuners målinger med evalueringsredskabet ECERS-3 (Early Childhood Environment Rating Scale, version 3) (DEA 2022b). Målingerne foretages af uddannede observatører og fokuserer på de seks temaer "interaktioner", "plads og indretning", "rutiner for personlig pleje", "sprog og literacy", "organisationsstruktur" samt "læringsaktiviteter". I analysen fokuserer vi på den målte interaktionskvalitet, der bygger på 64 kriterier.

Et aspekt, der ofte betegnes som vigtigt for proceskvaliteten, er ledelsesstilen. Vi kan ikke direkte observere ledelsesstil og koble det med ledelseskaraktistika, hvorfor vi i analysen af ledelse i daginstitutioner (DEA 2023b) undersøger sammenhænge mellem lederens karakteristika og den strukturelle kvalitet på grundlag af registeroplysninger.

I de fleste undersøgelser kigger vi på resultat kvaliteten i form af børnenes skoleparathed. Vi dækker dermed langt fra alle de aspekter af resultat kvaliteten, der er væsentlige, idet vi ikke direkte kan måle børnenes sociale kompetencer eller trivsel, mens de er i daginstitutionen. De mål, vi har til rådighed, er, om børnene er blevet skoleudsat eller går børnehaveklassen om, resultatet af den nationale trivselsundersøgelse i børnehaveklassen, børnenes skolefravær i børnehaveklassen samt resultaterne fra de nationale test i dansk i 2. klasse og matematik i 3. klasse.

For yderligere uddybning af de enkelte mål henvises til de respektive rapporter.

07

Litteraturliste

Litteraturliste

Børne- og Undervisningsministeriet. (2018). Den styrkede pædagogiske læreplan. Rammer og indhold.

DEA. (2019). Færre børn starter sent i skole. Tænketanken DEA

DEA. (2020a). Omgængere er udfordret fagligt og socialt. Tænketanken DEA

DEA. (2020b). Betydningsfulde forhold for små børn. Tænketanken DEA

DEA. (2020c). Hvor arbejder pædagogerne? Tænketanken DEA

DEA. (2020d). Hvem er de pædagogiske assistenter og pædagogmedhjælperne? Tænketanken DEA

DEA. (2020e). Betydningsfulde forhold for små børns udvikling. Tænketanken DEA

DEA. (2021a). Hvorfor rykker forældre deres barn til en ny daginstitution? Tænketanken DEA

DEA. (2021b). Daginstitutioners løftepotentiale. Tænketanken DEA

DEA. (2022a). Pædagoger i dagtilbud oplever stort udbytte af formel efteruddannelse. Tænketanken DEA

DEA. (2022b). Det pædagogiske personale og kvaliteten af interaktioner. Tænketanken DEA

DEA. (2022c). Betydningen af første daginstitution. Tænketanken DEA

DEA. (2023a). Kvalitet i dagtilbud ifølge tilsynsrapporter. Tænketanken DEA

DEA. (2023b). Ledelse i daginstitutioner – betydningen af lederens karakteristika. Tænketanken DEA

DEA. (2023c). Normeringens betydning for det pædagogiske personales sygefravær. Tænketanken DEA

DEA. (2023d). Trivsel og sygefravær i daginstitutioner. Tænketanken DEA

EVA. (2017). Kvalitet i dagtilbud – Pointer fra forskning. Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA og VIVE. (2023). Undersøgelse af kvalitet i dagtilbud for 0-2-årige børn. Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd og Danmarks Evalueringsinstitut

Ministerudvalget for negativ social arv og social mobilitet. (2003). Socialministeriet.

Munck, C., Marschall, A., & Hermansen, J. (2023). Mindre børnegrupper – højere kvalitet. Københavns Professionshøjskole.

Ringsmose, C. og Svinth, Lone. (2019). Virkningsfuldt Pædagogisk Arbejde i Dagtilbud. DPU, Aarhus Universitet

Ringsmose, C. (2020). Perspektiver på kvalitet i dagtilbud: Resultater fra et kvalitativt studie i seks kommuner. Aalborg Universitetsforlag. FULM: Forskningsinformeret udvikling af læringsmiljøer

Tænketanken DEA
Fiolstræde 44
1171 København K
www.dea.nu